

بحران سرمایه‌گذاری در ایران

دامن سوخته سرمایه‌گذاری از سیاست

نگاه دکتر بهروز اخلاقی، دانشیار بازنشسته دانشگاه تهران، وکیل دادگستری و مشاور حقوقی

خواهد بود. مشکلات به وجود آمده در

صحنه روابط خارجی ایران و اروپا که از انتخابات دهمین دوره ریاست جمهوری کشور نشأت گرفت، اینک به فهرست این مشکلات افزوده شده است. جای تردید نیست که آثار این بحران، علاوه بر سیاست داخلی و خارجی، دامن سرمایه‌گذاری‌ها را عمز از داخلی و خارجی خواهد گرفت. توضیح این که ماه‌ها قبل از انتخابات، شماری از شرکت‌های بزرگ و متوسط خارجی و داخلی، سرمایه‌گذاری خود را در بخش‌های مختلف صنایع ایران، به آینده دهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری موکل نموده بودند و به غلط یا درست، از ماه‌ها پیش، این شایعه رواج داشته که با توجه به انتخابات پیش‌رو، فعلاً نمی‌توان به ثبات پروژه‌های سرمایه‌گذاری و موفقیت آینده آنها اطمینان نمود، زیرا وزارتخانه‌ها و سازمان‌های متولی امر سرمایه‌گذاری، احتمالاً دستخوش تغییرات عمده‌ای خواهند شد. مضاف به این که، پس از انتخابات نیز با معلوم شدن نتیجه آن، چند ماهی باید صبر پیشه کرد تا سیاست‌های دولت جدید در امر سرمایه‌گذاری و شخصیت متولیان آن روشن و شفاف شود. اما نتیجه انتخابات، روند محاسبات را به گونه دیگری رقم زده است. با وجود تحریم‌های موجود، از هم‌اکنون بحث بر سر تحریم‌های جدیدی است که احتمالاً پس از پایان مهلت انجام مذاکرات در سپتامبر آینده، درباره برنامه هسته‌ای ایران مطرح خواهد شد. شاید از هم‌اکنون بتوان چنین پیش‌بینی نمود که سرمایه‌گذاری در ایران، آینده امیدبخشی نخواهد داشت، زیرا از یک سو امر سرمایه‌گذاری همواره باید متکی به یک سیاست اقتصادی باثبات و شفاف باشد و از سوی دیگر، وجود قوانین ثابت و پایدار، امکان ورود و رشد آن را طی دوره‌های متوسط و بلندمدت تضمین نماید.

ایران کشوری است با وسعت عظیم و نیروی انسانی ستودنی، با موقعیت اقتصادی - جغرافیایی بی‌نظیر و منابع و معادن سرشار و آماده بهره‌برداری که سرمایه‌گذاری در هر بخش آن می‌تواند اشتغال فوج عظیم جوانان جویای کار آن را فراهم و آبادانی آن را تضمین نماید. دریغ از این همه نعمت خدادادی که عاقل و باطل بماند. دریغ از این همه مردان و زنان جوان و پیر کارآمد و سازنده که عمداً یا سهواً به کناری رانده شده، نظاره‌گر فقر ملتی سزاوار بهره‌مندی از این همه مواهب خداندانی باشند. ■

جدی در مسیر جذب سرمایه‌های خارجی است. جمله معروفی است که می‌گویند پول به جایی می‌رود که امنیت داشته و با ثبات باشد که ایران از این نعمت محروم مانده است.

مشکل دوم به نظام دیوان‌سالاری عربض و طویل کشور برمی‌گردد که بسیاری از سرمایه‌گذاری‌های مصوب را در مرحله اجرایی شدن متوقف نموده است. برای مثال، بر اساس اعلام مسؤولان وزارت امور اقتصادی و دارایی در سال ۸۳ از ۵/۳ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی مصوب و تضمین شده، کمتر از ۳۰۰ میلیون دلار آن عملی شده است. مشکل دیگر، نوسان‌های سیاسی است که ریسک سرمایه‌گذاری را افزایش می‌دهد. تلاطم‌های سیاسی، سرمایه را فراری می‌دهد. عدم دسترسی به بانک اطلاعات فرصت‌های سرمایه‌گذاری در ایران از دیگر مشکلات جذب سرمایه‌ها است. کمبود اطلاعات کافی درباره زمینه‌های سرمایه‌گذاری بسیار محسوس است و وقت آن رسیده که بانک اطلاعات فرصت‌های سرمایه‌گذاری در کشور پایه‌گذاری شود تا از این طریق، زمینه افزایش سرمایه‌گذاری در کشور فراهم گردد. مسایل مربوط به فضای کسب‌وکار در ایران هم باعث شده است رتبه ایران در تجارت جهانی بین ۶۰ کشور جهان، در فاصله سال‌های ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۷ ردیف ۵۸ و بین کشورهای منطقه خاور میانه و آفریقا، پس از رژیم صهیونیستی، آفریقای جنوبی، مصر، عربستان، الجزایر و نیجریه قرار بگیرد.

سقوط پشت سقوط

به موجب آمار منتشره بانک جهانی و مؤسسه مالی بین‌المللی (IFC) در سال ۲۰۰۷ در زمینه کسب و کار در میان ۱۷۸ کشور جهان، ما همواره شاهد تنزل تدریجی رتبه ایران طی چند سال اخیر بوده‌ایم و در قلمرو جذب سرمایه‌گذاری خارجی نیز کشور ما در سه چهار سال اخیر پیوسته شاهد کاهش چشمگیر ورود و جذب سرمایه‌گذاری خارجی بوده است که شاید بتوان چنین وضعیت نگران‌کننده‌ای را به موضع‌گیری‌های غیرمطلوب دیپلماسی کشور نسبت داد که مناقشات مربوط به استفاده صلح‌آمیز کشور از فن‌آوری هسته‌ای، موجب گردید کشورهای عضو اتحادیه اروپا به این تحریم‌ها بپیوندند. تحریم بانک‌های ایران توسط بانک‌های آمریکایی و اروپایی باعث شده که بانک‌های سایر کشورها نیز به آن ملحق شوند. تا این وضعیت ادامه داشته باشد، امکان سرمایه‌گذاری و ورود سرمایه به ایران تقریباً غیرممکن

در ارتباط با وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی در ایران، شاید یادآوری این نکته خالی از فایده نباشد که سیاست‌های دولت ایران، در دهه اول انقلاب، از لحاظ جذب سرمایه‌گذاری خارجی، به علل مختلف با واکنش منفی محافل و سازمان‌های مالی جهانی رویه‌رو شد. نمونه آن بانک جهانی و مؤسسه مالی بین‌المللی (IFC) است. تعقیب سیاست بی‌اعتنایی به نظام بین‌المللی، دولتی کردن بانک‌ها، مصادره کارخانه‌ها، محدودیت در قانون جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی، بی‌ثباتی سیاسی مستمر و میزان ریسک‌های موجود برای سرمایه‌گذاری‌های خارجی، از عوامل اصلی بازدارنده در جذب سرمایه‌های خارجی به شمار رفتند. طی دهه دوم انقلاب، وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی، طی برنامه‌های اول و دوم توسعه اقتصادی، تصویر مایوس‌کننده‌ای از قابلیت جذب سرمایه‌های خارجی ایران را به نمایش می‌گذارد. کل سرمایه‌های خارجی وارد شده به ایران دهه دوم، تقریباً ۳ میلیارد دلار بوده که عمدتاً در صنایع نفت و گاز و به شیوه‌های بیع متقابل (بای بک Buy Back) متمرکز بوده است. این آمار نشان از بالا بودن ریسک سرمایه‌گذاری در ایران داشته و عمده‌ترین دلیل بحران سرمایه‌گذاری در این دوره، فقدان امنیت اقتصادی و دلایل سیاسی بوده است. در دهه سوم انقلاب و با شروع کابینه دولت هشتم در قانون برنامه سوم، با حذف تشریفات اداری و ارایه تسهیلات و امتیازات مناسب مانند معافیت‌های گمرکی مالیاتی و یا واگذاری مواد اولیه با ۳۰ درصد تخفیف، زمینه جذب سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی در سراسر کشور - به ویژه مناطق آزاد تجاری - فراهم آمد. دولت سپس مناطق آزاد تجاری را از شمول مقررات عمومی صادرات و واردات معاف نمود و انتقال سرمایه و سود سرمایه‌گذاران را بر اساس نرخ آزاد و ارز مجاز اعلام کرد. امروزه همه می‌دانیم که مناطق آزاد تجاری در کشورهای مختلف، به عنوان پایگاه‌هایی برای جذب سرمایه‌گذاران بیشتر، ایجاد صنایع صادراتی و دستیابی به تکنولوژی‌های پیشرفته، نقش عمده‌ای ایفا می‌کنند، ولی مناطق آزاد تجاری و صنعتی کشور ما در رکود به سر می‌برند.

ادله فرار سرمایه‌داران

در اینجا جا دارد به نحوی گذرادر ارتباط با چشم‌انداز آینده سرمایه‌گذاری خارجی در ایران به مشکلات چندی اشاره کنیم. شرایط سیاسی و حقوقی کشور اولین مانع